

Vénová tromboembolická choroba v klinickej praxi

doc. MUDr. Ľudovít Gašpar, CSc.¹, MUDr. Peter Gavorník, PhD., mim. prof.¹, prof. MUDr. Viera Štvrtinová, CSc.¹, MUDr. Svetoslav Štvrtina, PhD.², MUDr. Ewald Ambrózy¹, Mgr. Margita Fülleová¹, MUDr. Ivar Vacula, PhD.¹

¹ II. interná klinika FNsP a LF UK, Bratislava

² Ústav patologickej anatómie LF UK, FNsP a ÚDZS, Bratislava

Venóznym tromboembolizmus je závažným problémom verejného zdravotníctva. Patrí k najčastejším nediagnostikovaným akútnym ochoreniam v lekárskej praxi. V sledovanom období rokov 1983 – 2005 z 1375 exitovaných pacientov na II. internej klinike FNsP a LF UK v Bratislave bolo 963 (70 %) pitvaných. Nález smrteľnej pľúcnej embólie sa zistil u 118 (12 %) z nich. Najčastejším zdrojom embolizácie bol nález trombózy femorálnej vény v 52 prípadoch (44,1 %). V 40 prípadoch (33,9 %) sa napriek pitve zdroj embolizácie nenašiel.

Kľúčové slová: pľúcna embólia, klinicko-patologická porovnávací štúdia, pitva, zdroj embolizácie.

Venous thromboembolism in clinical practice

Venous thromboembolism is a major public-health problem. It belongs to the most frequent non-diagnosed acute diseases in medical practice. In the observed period from 1983 to 2005 out of 1375 deceased patients on 2nd Internal Clinic in Bratislava, 963 (70 %) underwent autopsy. Fatal pulmonary embolisation was detected in 118 cases (12 %). The most frequent autopsy finding of pulmonary embolism source was the thrombosis of femoralis vein in 52 cases (44,1 %). In 40 cases (33,9 %) despite autopsy the source of pulmonary embolism remained unknown.

Key words: pulmonary embolism, clinicopathological comparative study, autopsy, embolism source.

Vask. med., 2010, 2 (1): 37–41

Úvod

Pľúcna embólia (PE) a **hĺbková vénová trombóza** (HVT) sú dve **klinické manifestácie vénovej tromboembolickej choroby** (VTECH) so spoločnými predispozičnými faktormi. V prevažnej časti prípadov je PE následkom HVT. Z hľadiska morbiditu a mortality predstavuje VTECH významný zdravotnícky a spoločenský problém. Taktiež z aspektu finančných nákladov na jej liečbu ako i následných komplikácií ide o závažný problém týkajúci sa celého verejného zdravotníctva.

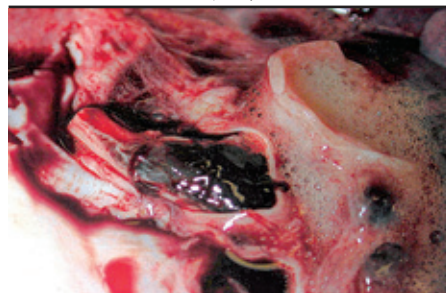
Ciele práce

Cieľom práce je poukázať na **vysoký výskyt smrteľnej pľúcnej embólie** v podmienkach interného lôžkového oddelenia analýzou klinických a patologicko-anatomických pitevných nálezov počas 23 rokov sledovania. Komparáciou nálezov súčasne **poukázať na nízku senzitivitu klinického obrazu** a z toho vyplývajúcu nevyhnutnosť zlepšenia diagnostiky a obzvlášť prevencie VTECH.

Súbor pacientov a metodika

V období rokov 1983 – 2005 zomrelo na II. internej klinike FNsP a LF UK v Bratislave 1375 pacientov, pričom 963 z nich bolo pitvaných (70 %). Retrospektívne sme tento súbor analyzovali z hľadiska pitevného nálezu VTECH a po-

Obrázok 1. Makroskopický obraz embólie.

rovnávali s diagnostickými závermi v klinickej správe o úmrtí.

Výsledky

Fatálna pľúcna embólia sa pri pitve zistila u 118 prípadov úmrtia (12 %). Zhoda klinickej a patologicko-anatomickej diagnózy PE bola v 54 prípadoch. V 64 prípadoch nebola pľúcna embólia klinicky zistená a naopak, v 109 prípadoch bolo síce vyjadrené klinické podozrenie na PE, avšak táto sa pri pitve nepotvrdila. Obrázok 1 znázorňuje makroskopický obraz pľúcnej embólie.

Priemerný vek v našom súbore s pitevným nálezom PE bol 76 rokov (vekové rozpätie 38 – 96 rokov).

Z dispozičných faktorov VTECH prevládala imobilita (74 %), srdcové zlyhávanie (54 %), febrilný stav (31 %), fibrilácia predsiení (30 %), NCMP (28 %) a malignita (15 %).

Najčastejší pitevný nález zdroja VTECH bola trombóza femorálnej žily (44,1 %), nasledovala v. iliaca (13,5 %) a v. poplitea (3,4 %). Trombus v pravých oddieloch srdca sa našiel u šiestich osôb (5,1 %). V 40 prípadoch (33,9 %) sa ani pri pitve zdroj embolizácie nenašiel.

V roku 2006 došlo k prudkému poklesu pitvanosti a tento trend pretrvával i v ďalších rokoch. Z tohto dôvodu už nebolo možné pokračovať v klinicko-patologickom porovnávaní nálezov, keďže sa pitva ako zlatý štandard v rokoch 2006 – 2008 realizovala iba u 16 % exitovaných. Je to neporovnateľne nižšia pitvanosť oproti 70 % z predchádzajúceho obdobia.

Diskusia

Z etiopatogenetického hľadiska je **VTECH** komplexným multifaktoriálnym procesom. K **predispozičným faktorom vlastným jednotlivcovi** patrí vek, anamnéza predchádzajúcej VTECH, prítomnosť malígneho ochorenia, neurologické ochorenie s parézou alebo plégiou končatín, stavy vyžadujúce dlhšie trvajúcu imobilitu, vrodené alebo získané trombofílie, hormonálna substitučná liečba alebo hormonálna antikoncepcia. K **ďalším predispozičným situačným faktorom** VTECH patrí fraktúra (bedrový kĺb alebo dolná končatina), náhrada bedrového alebo kolenného kĺbu, veľký operačný výkon, rozsiahly úraz, poranenie miechy, chemoterapia

Tabuľka 1. Predisponujúce faktory pre venóznou tromboembóliu.

Predisponujúci faktor	individuálny	situatívny
Silne predisponujúce faktory (OR > 10)		
fraktúra (bedrový kĺb alebo dolná končatina)		+
náhrada bedrového alebo kolenného kĺbu		+
veľký operačný výkon		+
veľká trauma		+
poranenie miechy		+
Stredne závažné predisponujúce faktory (OR 2 – 9)		
artroskopia kolena		+
centrálny venózný katéter		+
chemoterapia		+
chronické srdcové alebo respiračné zlyhávanie	+	
hormonálna substitučná liečba	+	
malignita	+	
perorálna antikoncepcia	+	
cievna mozgová príhoda s paralýzou	+	
gravidita/postpartum		+
predchádzajúca VTE	+	
trombofília	+	
Slabé predispozičné faktory (OR < 2)		
pokoj na lôžku > 3 dni		+
dlhodobé sedenie (napríklad pri cestovaní autom, v lietadle...)		+
vyšší vek	+	
laparoskopické výkony (cholecystektómia...)		+
obezita	+	
gravidita/antepartum	+	
varikózne vény	+	

a ďalšie (1). **Hlavné predisponujúce faktory** pre venóznou tromboembóliu sú v tabuľke 1.

Priame (hlavné) predisponujúce faktory trombózy formuloval už v roku 1856 Virchow. **Virchowovo trias** zahŕňa:

- **poruchy hemokoagulácie** (spolu s poruchami fibrinolýzy a trombocytov). Patria k nim hyperkoagulačné (trombofilné) stavy na podklade zvýšenia hladín hemokoagulačných faktorov či stupňa ich aktivity alebo, naopak, zníženie aktivity antikoagulačného systému (antitrombín III) a zníženie aktivity fibrinolytického systému. Uplatňuje sa aj zvýšená aktivita trombocytov, ktoré produkujú tromboxán (TXA₂) – látku s proagregačným a vazokonstrikčným účinkom;
- **poškodenie cievnej steny**. Intaktný normofunkčný endotel ciev produkuje antiagregačne a vazodilatačne pôsobiaci prostacyklín (PGI₂). Dysfunkcia endotelu spôsobuje kvalitatívne i kvantitatívne zmeny. Pri poškodení hlbších vrstiev sa krvné elementy dostávajú do kontaktu so subendotelovo uloženým

kolagénom, ktorý má výrazné protrombotické účinky;

- **spomalenie krvného prúdu, stáza** (hemoreologické vlastnosti). Vo vénovom cievnom systéme je to najvýznamnejší protrombotický faktor.

Mnohí pacienti **so symptomatickou HVT** majú proximálny trombus, ktorý je v 40 – 50% prípadov komplikovaný vznikom PE (2, 3), pričom **klinické prejavy** majú **široké spektrum**, od veľmi miernych alebo žiadnych, cez dýchavicu, bolesti na hrudníku, synkopu, šokový stav až náhlu smrť následkom akútneho zlyhania pravej komory. Následky akútnej PE sú primárne hemodynamické a klinicky sa môžu prejaviť vtedy, ak sa embolom uzavrie viac ako 30 – 50% artériového pľúcneho riečiska (4). V dôsledku PE dochádza ku závažným hemodynamickým zmenám. Veľké alebo mnohopočetné emboly okamžite zvýšia pľúcnu cievnu rezistenciu. Tenkostenná pravá komora nie je schopná odolať tomuto pretlaku a akútne zlyháva. Smrť nastáva najčastejšie v dôsledku elektromechanickej disociácie (5).

Okrem akútneho rizika úmrtia je **VTECH** **asociovaná** tiež s **ďalšími dlhodobými rizikami**, ku ktorým patrí **posttrombotický syndróm a chronická tromboembolická pľúcna hypertenzia**.

Rozpoznanie predispozičných faktorov VTECH je základom stanovenia pravdepodobnosti PE, ktorá rastie spolu s počtom predispozičných faktorov prítomných u daného pacienta. **V asi 30% prípadov PE** sa však nenachádza ani jeden predispozičný faktor, ide o tzv. **idiopatickú PE** (6).

Napriek širokým vedomostiam o patofyziológii, dispozícii nových diagnostických metód a zavedeniu nových liečiv do profylaxie a liečby VTECH, **mortalita neklesla** a objavujú sa nové okolnosti, ktoré uľahčujú vznik vénového tromboembolizmu. I v nami sledovanom časovom období 23 rokov došlo ku zlepšeniu diagnostických i terapeutických možností, avšak výskyt smrteľnej embólie neklesol.

Štatistické zdroje uvádzajú, že v dôsledku PE ročne zomrie v krajinách Európskej únie viac ako pol milióna osôb, čo presahuje sumárny počet úmrtí na následky dopravných nehôd, AIDS, rakoviny prsníka a rakoviny prostaty (7). Údaje jasne dokumentujú **nevyhnutnosť zlepšenia prevencie a profylaxie VTECH**.

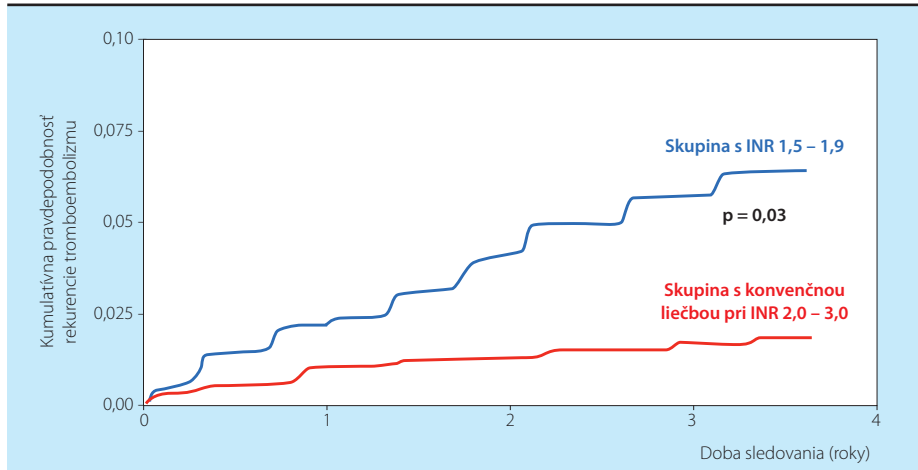
Antitrombotická prevencia je súborom **komplexných terapeutických a ošetrovateľských opatrení**, ktoré majú zabrániť vzniku trombózy a zamedziť nárastu (progresii) trombu a novej embolizácii. Komplexné preventívne opatrenia, vrátane účinnej medikamentózne profylaxie vzniku VTECH, sú nevyhnutné obzvlášť v podmienkach nemocničnej starostlivosti i (8). Antitrombotická prevencia a profylaxia má byť účinná, jednoduchá, bezpečná a dostupná pre všetky typy pacientov s rizikom hlbkovej žilovej trombózy. Prevencia je v konečnom

Tabuľka 2. Základné markery pre rizikovú stratifikáciu pacientov s akútnou PE.

Klinické markery	• šok, hypotenzia
Markery dysfunkcie pravej komory	• nález dilatácie hypokinézy alebo objemového preťaženia PK pri echokardiografickom vyšetrení
	• dilatácia PK na špirálovom CT
	• zvýšené BNP alebo NT-proBNP
	• nález zvýšených tlakov v pravom srdci pri katetrizácii
Markery poškodenia myokardu	• pozitívny troponín T alebo I

Tabuľka 3. Optimálne trvanie antikoagulačnej liečby po flebotrombóze (štúdia Durac).

	Počet pacientov	Doba sledovania	Trvanie liečby	Počet recidív
Durac I (1. atak)	897	12 mesiacov	6 týždňov vs. 6 mesiacov	18% vs. 9%
Durac II (2. atak)	227	48 mesiacov	6 mesiacov vs. trvale	21% vs. 3%

Graf 1. Kumulatívna pravdepodobnosť rekurentného tromboembolizmu v závislosti od režimu antikoagulačnej liečby warfarínom.

dôsledku i lacnejšia ako samotná liečba VTECH a jej možných následkov (9).

Pri posúdení závažnosti PE sa v súčasnosti hodnotí skôr **individuálne riziko včasného úmrtia** na PE ako dopad na anatomické pomery a distribúciu intrapulmonálnych embolov. PE môže byť stratifikovaná do rôznych úrovní rizika včasného úmrtia (úmrtie počas hospitalizácie alebo úmrtie do 30 dní) vychádzajúc z prítomných rizikových markerov. **Markery rizika** môžu byť pre účely klinickej praxe **rozdelené do troch skupín** (10) (tabuľka 2).

Hĺbková vénová trombóza vzniká najčastejšie **pri aktivácii koagulácie, pri poruche fibrinolýzy a pri stáze**. V súbore našich pacientov prevládala z dispozičných faktorov VTECH imobilita, srdcové zlyhávanie a febrilný stav, teda stavy, ktoré sú vo svojich komplexných prejavoch zahrnuté vo Virchowovej triáde. **Zdroj embolizácie sa nezistil** ani pri pitve **v jednej tretine prípadov**. Obdobné skúsenosti majú i iní autori (11). Možno predpokladať, že došlo ku kompletnému uvoľneniu a migrácii trombu z vénového systému dolných končatín.

Z klinického aspektu je **diagnostika HVT sťažaná** obzvlášť u starých, imobilných a kardiálne dekompenzovaných pacientov s edémami DK, kde sa jej symptomatika skôr prehliadne. Taktiež v morfológicko-anatomickej diagnostike trombózy, predovšetkým pri distálnej lokalizácii v DK, sa nevyužívajú všetky dostupné vyšetrovacie metódy (12).

Optimálne trvanie antikoagulačnej liečby po flebotrombóze stanovovala **štúdia**

Durac (13) (tabuľka 3). Okrem trvania antikoagulačnej liečby má veľký význam i optimálna dávka. Kumulatívnu pravdepodobnosť rekurentného tromboembolizmu v závislosti od režimu antikoagulačnej liečby warfarínom zhodnotili Kearon a spol. (14) (graf 1).

PE má variabilný klinický obraz. Hemodynamická odpoveď priamo závisí jednak od veľkosti a počtu embolov a jednak od prítomného preexistujúceho ochorenia srdca a pľúc. Klinický obraz potom varíruje od asymptomatického priebehu cez hemodynamickú nestabilitu až po náhlu smrť. U pacientov s hemodynamickou nestabilitou, hypotenziou alebo šokom, trombolytická liečba rýchlo odstraňuje tromboembolickú obštrukciu. Schválené **trombolytické schémy pre liečbu pľúcnej embólie** (15) sú v tabuľke 4.

Výskyt klinických známkov akútnej PE ukázala i medzinárodná **štúdia ICOPER**, ktorá zahŕňala 2 110 pacientov (16). Z výsledkov štúdie vyplýva, že náhle vzniknutá dýchavičnosť sa vyskytovala u 82% pacientov, bolesť na hrudníku akéhokoľvek charakteru u 49%, kašeľ u 20%, synkopa u 14% a hemoptýza u 7% pacientov. Symptómy sa zväčša kumulujú. Vzhľadom na častý nález kardiálnej dekompenzácie a bronchopneumónie, ako to bolo i v našom súbore, býva vedúci príznak PE – dýchavičnosť – často hodnotený v rámci základného ochorenia. Takáto okolnosť sa môže podieľať na nízkej klinickej a patologicko-anatomickej zhode nálezu pľúcnej embólie v našej analýze (54 prípadov zo 118). Nemožno opomenúť i skutočnosť, že

Tabuľka 4. Overené trombolytické schémy pre liečbu PE.

Streptokináza	250 000 IU = úvodná dávka počas 30 min., následne 100 000 IU/hod. počas 12 – 24 hodín akcelerovaná schéma: 1 500 000 IU počas 2 hodín
Urokináza	4 400 IU/kg = úvodná dávka počas 10 min., následne 4 400 IU/kg/hod. počas 12 – 24 hodín akcelerovaná schéma: 3 000 000 IU počas 2 hodín
rtPA	100 mg počas 2 hodín alebo 0,6 mg/kg počas 15 min. (maxim. dávka 50 mg)

vzhľadom na častý výskyt kvantitatívnych porúch vedomia nebolo možné anamnézu v rámci lekárskejších a ošetrovateľských vizít odobrať. Aj výsledky iných klinicko-patologických porovnávacích štúdií potvrdzujú nedostatočnú klinickú diagnostiku PE (17, 18).

Polymorbidita, porucha vedomia so sprievodnou imobilitou a preexistujúce kardiopulmonálne ochorenie sú faktormi, ktoré nás musia viesť k **prevencii VTECH**, ale i k **posúdeniu jej klinickej pravdepodobnosti**, k čomu slúži **revidované Ženevské skóre** (19), tabuľka 5, ako i **Wellsovo skóre** (20), tabuľka 6.

Incidenca VTECH sa exponenciálne zvyšuje s vekom, čo platí pre idiopatickú aj sekundárnu PE. Osemnásobne vyšší je výskyt u osôb starších ako 80 rokov v porovnaní s tými, ktorí majú vek do 50 rokov (21). V našom súbore bol priemerný vek pacientov s PE 76 rokov.

Súvislosť medzi PE a malignitou je dobre známa a dokumentovaná. Z kohortových a klinických štúdií vyplýva, že ak sa nájde idiopatická PE, následne sa zistí asi u 10% malignita do 5 – 10 rokov (22). Riziko trombózy je u pacientov s nádorovým ochorením štyrikrát vyššie ako u ostatnej populácie a narastá asi na 6,7-násobok u liečených chemoterapiou (23). Chorí s malignitami a VTE majú vyššiu i pravdepodobnosť rekurencie tromboembolických komplikácií oproti pacientom bez malignity (24).

Dispozičné a vyvolávajúce faktory VTECH ako aj možnosti prevencie sú dobre známe. Prevalenciu takýchto faktorov ako aj **aplikáciu trombopropylaxie u hospitalizovaných pacientov** s akútnym interným alebo chirurgickým ochorením zisťovala **štúdia ENDORSE** (25).

Štúdia prebiehala v 32 krajinách sveta a analyzovala výsledky z 358 zúčastnených nemocníc s celkovým počtom 68 183 pacientov. Zo Slovenskej republiky sa zúčastnilo 9 nemocníc s celkovým počtom 2 263 analyzovaných pacientov. Štúdia ENDORSE poukázala na častý výskyt rizika VTECH (52%), pričom odporúčanú

Tabuľka 5. Klinické pravidlá pre PE – revidované Ženevské skóre.

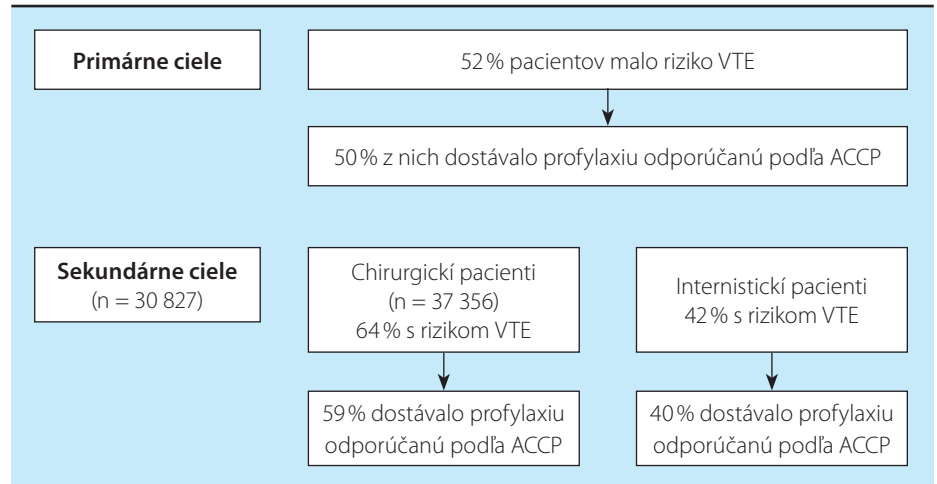
Veličina	Body
Predisponujúce faktory	
vek > 65 rokov	1
HVT alebo PE v anamnéze	3
chirurgický výkon alebo fraktúra za posledný mesiac	2
aktívna malignita	2
Symptómy	
jednostranná bolesť v dolnej končatine	3
hemoptýza	2
Klinické príznaky	
srdcová frekvencia 75 – 94/min	3
≥ 95/min	5
palpačná bolesť v hĺbkovej véne dolnej končatiny alebo jednostranný edém	4
Klinická pravdepodobnosť	súčet
nízka	0 až 3
stredná	4 až 10
vysoká	≥ 11

Tabuľka 6. Klinické pravidlá pre PE – Wellsovo skóre.

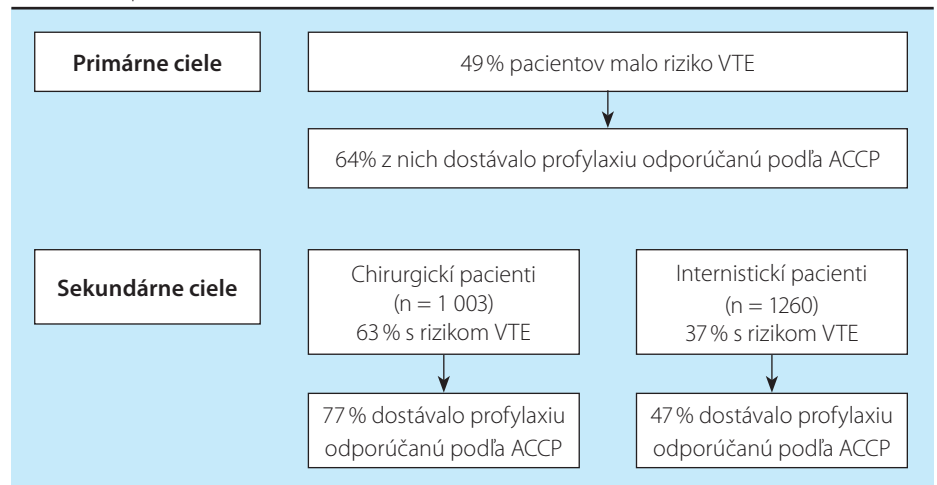
Veličina	Body
Predisponujúce faktory	
HVT alebo PE v anamnéze	1,5
aktuálny chirurgický výkon alebo imobilizácia	1,5
malignita	1
Symptómy	
hemoptýza	1
Klinické príznaky	
srdcová frekvencia > 100/min	15
príznaky HVT	3
Klinický stav	
iná diagnóza je menej pravdepodobná než PE	3
Klinická pravdepodobnosť (3 stupne)	súčet
nízka	0 až 1
stredná	2 až 6
vysoká	≥ 7
Klinická pravdepodobnosť (2 stupne)	
PE nepravdepodobná	0 až 4
PE pravdepodobná	> 4

profylaxiu podľa kritérií ACCP (10) dostávalo iba 50% pacientov. Taktiež výsledky zo Slovenskej republiky poukazujú na častý výskyt rizika VTECH (49%), pričom profylaxiu dostávalo 64% pacientov takejto rizikovej skupiny. Údaje opätovne poukazujú na nevyhnutnosť systematicky

Tabuľka 7. Štúdia ENDORSE – riziko vénového tromboembolizmu a aplikácia profylaxie (globálne údaje, n = 68 183).

Tabuľka 8. Štúdia ENDORSE – riziko vénového tromboembolizmu a aplikácia profylaxie (Slovenská republika, n = 2 263).

posudzovať dané potencionálne smrteľné riziko u každého hospitalizovaného pacienta a zabezpečiť dostupnosť a aplikáciu efektívnej profylaxie. Taktiež svedčia o tom, že táto problematika je síce aktuálna a významná, avšak v **reálnej praxi je profylaxia – žiaľ – podcenená a nedostatočná.**

Uvedená štúdia má, samozrejme, i svoje limitácie. Do analýzy boli zahrnutí iba pacienti s akútnym interným alebo chirurgickým ochorením. Neriešila problematiku výskytu rizikových faktorov VTECH u pacientov s chronickými ochoreniami. Globálna prevalencia rizika VTECH by bola v prípade zahrnutia i týchto pacientov do štúdie vyššia. Taktiež do skupiny s akútnym interným ochorením boli zaradené iba osoby s vekom 40 rokov a viac. Dizajn štúdie bol priezrový (bez ďalšieho sledovania), a preto nebolo možné hodnotiť, či dĺžka profylaxie VTECH spĺňa odporúčania ACCP. Skutočnosť, že iba 40% z rizikovej skupiny s akútnym interným ochorením v globálnej analýze a 47% na Slovensku dostávalo adekvátnu profylaxiu, je alarmujúca.

Tabuľky 7 a 8 prehľadným spôsobom ilustrujú výsledky štúdie.

Závery

- Výsledky našej retrospektívnej analýzy z obdobia rokov 1983 – 2005, kedy 70% exitovaných bolo pitvaných, poukazujú na výskyt smrteľnej pľúcnej embólie u 12% z nich.
- V roku 2006 došlo k prudkému poklesu pitvanosti a tento nepriaznivý trend pretrvával i v ďalších rokoch. Z dôvodu neporovnateľne nízkej pitvanosti oproti predchádzajúcim rokom nebolo možné v analýze pokračovať, keďže pitva, ako zlatý diagnostický štandard, sa realizovala iba u 16% exitovaných.
- Klinická diagnostika VTECH ostáva napriek rozvoju diagnostických metód stále nedostatočná a mnoho prípadov prebehne nepoznane, bez liečby, s akútnym ohrozením života. VTECH patrí stále medzi najčastejšie nediagnostikované akútne ochorenia v lekárskej praxi.

- Štúdia ENDORSE, ktorá sa realizovala i v niektorých slovenských nemocniciach, potvrdila vysokú prevalenciu rizika VTECH u pacientov hospitalizovaných pre akútne interné alebo chirurgické ochorenie. Súčasne poukázala na nedostatočne aplikovanú profylaxiu, obzvlášť u pacientov s internými ochoreniami.
- Odporúčania pre diagnostiku a manažment pacientov s akútnou pľúcnou embóliou treba implementovať do povedomia a každodennej praxe na všetkých úrovniach výkonných zložiek zdravotníctva v čo najkratšom čase.

Literatúra

1. Anderson FA Jr, Spencer FA. Risk factors for venous thromboembolism. *Circulation* 2003; 107 (23 Suppl. 1): 16–19.
2. Dalen JE. Pulmonary embolism: what have we learned since Virchow? Natural history, pathophysiology, and diagnosis. *Chest* 2002; 122: 1440–1456.
3. Kearon C. Natural history of venous thromboembolism. *Circulation* 2003;107 (23 S1): 122–130.
4. McIntyre KM, Saschara AA. The hemodynamic response to pulmonary embolism in patients without prior cardiopulmonary disease. *Am J Cardiol* 1971; 28: 288–294.
5. Morpurgo M, Marzagalli M. Death in pulmonary embolism. In: Morpurgo M ed. *Pulmonary embolism*. New York: Marcel Dekker, 1994; 107–114.
6. Miniati M, Prediletto R, Formichi B et al. Accuracy of clinical assessment in the diagnosis of pulmonary embolism. *Am J Respir Crit Care Med* 1999; 159: 864–871.
7. Eurostat statistics on health and safety 2001. Available from: <http://epp.eurostat.cec.eu.int>.
8. Gašpar L, Štvrtinová V, Gavorník P et al. Tromboembolická choroba – prevencia a liečba. *Via Practica* 2008; 3: 139–140.
9. Gavorník P. Vénová tromboprofylaxia v angiologickej praxi. *Via practica* 2009; 6: 236–239.
10. Antithrombotic and thrombolytic therapy. American College of Chest Physicians (ACCP) evidence based clinical practice guidelines (8th edition). *Chest* 2008; 133 (6 Suppl): 675–685.
11. Belicová M, Sadloňová J, Mokáň M. Pľúcna embólia, výskyt, diagnostika a liečba v 10-ročnom období v spädovej nemocnici. *Interná med* 2008; 8: 441–447.
12. Gašpar L, Štvrtina S. Rizikové faktory tromboembolickej choroby u pacientov na interných oddeleniach. *Interná med* 2005; 4: 261–262.
13. Schulman S, Rhedin AS, Lindmarker P et al. and the Duration of Anticoagulation Trial Study Group: A comparison of six weeks with six months of oral anticoagulant therapy after a first episode of venous thromboembolism. *NEJM* 1995; 25:1661–1665.
14. Kearon C, Ginsberg JS, Kovacs MJ. Comparison of low – intensity warfarin therapy with conventional – intensity warfarin therapy for long – term prevention of recurrent venous thromboembolism. *NEJM* 2003; 7: 631–639.
15. Guidelines on the diagnosis and management of acute pulmonary embolism. The task force for the diagnosis and management of acute pulmonary embolism of the European society of cardiology (ESC). *European Heart Journal* 2008; 29: 2276–2315.
16. Goldhaber SZ, Visani L, De Rosa M. Acute pulmonary embolism: clinical outcomes in the International Cooperative Pulmonary Embolism Registry (ICOPER). *Lancet* 1999; 353: 1386–1389.
17. Sandler DA, Martin JF. Autopsy proven pulmonary embolism in hospital patients: are we detecting enough deep vein thrombosis? *R soc med* 1989; 82: 203–205.
18. Bergquist D, Lindblod B. A 30-year survey of pulmonary embolism verified at autopsy: an analysis of 1274 surgical patients. *Br J Surg* 1985; 72: 105–108.
19. Le Gal G, Righini M, Roy PM et al. Prediction of pulmonary embolism in the emergency department: the revised Geneva score. *Ann Intern Med* 2006; 144: 165–171.
20. Wells PS, Anderson DR, Rodger M et al. Derivation of a simple clinical model to categorize patients probability of pulmonary embolism: increasing the models utility with the Simpli Red D-dimer. *Thromb Haemost* 2000; 83: 416–420.
21. Hansson PO, Welin L, Tibblin G et al. Deep vein thrombosis and pulmonary embolism in the general population. The study of men born in 1913. *Arch Intern Med* 1997; 157, 1665–670.
22. Schulman S, Lindmarker P. Incidence of cancer after prophylaxis with warfarin against recurrent venous thromboembolism. Duration of anticoagulation trial. *N Engl J Med* 2000; 342: 1953–1958.
23. Heit JA, Silverstein MD, Mohr DA et al. Risk factors for deep vein thrombosis and pulmonary embolism: a population-based case-control study. *Arch Intern Med* 2000; 160: 809–815.
24. Joung S, Robinson B. Venous thromboembolism in cancer patients in Christchurch, 1995 – 1999. *N Z Med J* 2002; 115: 257–260.
25. Cohen AT, Tapson VF, Bergmann JE et al. Venous thromboembolism risk and prophylaxis in the acute hospital care setting (ENDORSE study): a multinational cross-sectional study. *Lancet* 2008; 371: 387–394.

doc. MUDr. Ľudovít Gašpar, CSc.

II. interná klinika FNŠP a LF UK
Bratislava – Staré Mesto
Mickiewiczova 13, 813 69 Bratislava
ludovitgaspar@yahoo.com

Univerzita Komenského, Jesseniova lekárska fakulta v Martine • Národné centrum hemostázy a trombózy v Martine • Slovenská spoločnosť pre hemostázu a trombózu • Pracovní skupina pro hemostázu a trombózu České hematologické společnosti • České lékařské společnosti J. E. Purkyně • Slovenská komora sestier a pôrodných asistentiek • Slovenská komora laborantov, asistentov a technikov • Martinská fakultná nemocnica

.... VÁS POZÝVAJÚ NA

XVII. Slovensko-Českú konferenciu .....

O HEMOSTÁZE A TROMBÓZE

ktorá sa uskutoční 20. – 22. 5. 2010 v Martine
Bližšie informácie o konferencii nájdete na:

.... s medzinárodnou účasťou,

www.hemostaza2010.sk